DARVASI LÁSZLÓ

Virágzabálók

Az 1857-es esztendő májusának délutánján érkezett haza. Ezen a napon Ferenc József a Habsburg birodalom császári és királyi őfelségének a csizmasarka is nagyot csikordult a vasútállomás frissen kövezett útján. Sípolt a mozdony, füstöt okádott, s a legelső kocsi ablakából kiáltott, piros zászlóval integetett egy díszruhás vasutas. Kürt harsant, összeverődtek a cintányérok. A város polgármestere kihúzta magát, a császár felé indult és magyarul üdvözölte. A fogadóbizottság tagjai minden apróságot megterveztek, most már semmi sem hibázhatott.

Arra persze ki gondolhatott, hogy néhány helyi előkelőség tüntetőleg vadászni indul a nagy nap hajnalán, s nem érdekli az urakat, hogy nyúl vagy őz bukik a puskacső elé. Lőnek ők mindenre, ami közelben és távolban moccan. Dühösen és keserűen tüzelnek, s minden egyes lövésbe beleadják a megaláztatásukat. Enyhe volt a pirkadat, harmat ezüstözte a földeket. A kéken derengő párából előbukkantak a falvak és a puszták népei. Szegényes öltözetű földművelők, gazdák és pásztorok poroszkáltak az urak felé. Sokan messzi dűlőkből, még napfelkelte előtt indultak, az éjszaka közepén vezették ki a lovakat az istállókból, s kötötték a szekerek elé, hogy majd érkezésük legyen elfoglalni helyüket a város felé futó sínpár mellett, amely majd az uralkodó vonatát vezeti el előttük. S ha szerencséjük lesz, a saját szemükkel látják őfelségét és a császárnőt, kinek szépsége, úgy hírlik, Szent Máriáéval vetekszik. S ha még nagyobb szerencséjük lesz, rájuk veti pillantását az uralkodói pár, és, de ebbe már belegondolni is túlzás volt, őfelsége int nekik. A vadászkalapos, puskájukat a hátukon átvetve lovagló urak biccentéssel sem üdvözölték a virágos szekereket, és sorra nagyot köptek, ahogy elvonultak mellettük.

Természetesen nem a véletlen műve volt, hogy az uralkodó és a férfi egyszerre érkeztek a városba. Azokban a hetekben több szerencsés rab lábáról hullt le a bilincs, Kufsteinben, Jozephstadtban és Olmützben sorra tárultak a börtönajtók. A férfi is az amnesztia kedvezményezettje volt, s ha szabadulásában nem kevés szerepet játszott a császár magyarországi vizitációjával együtt járó uralkodói kegy, a közös érkezés így is komoly előmunkálatokat, óvatosságot, és képzelőerőt igényelt. Schütz doktor lázasan készülődött, hasonlóképpen megszervezett mindent, mint ahogyan a városi méltóságok. A doktor évtizedek óta praktizált a városban, amellett fotográfiával foglalkozott, ásványokat és kőzeteket gyűjtött, s úgy lett mind korosabb, hogy gondolatainak elevenségén, következtetéseinek nagyvona-

lúságán és tágasságán nem fogott az idő. Vágott az esze, akár a szikéje, izgalmas és harsány debatter volt, s valami rejtett oknál fogva játékos humorral jutalmazta meg az Úr, amit pedig a németeknek nem osztogatott bő kézzel. Schütz bácsi nem tudott lassan menni, sétálni vagy poroszkálni, mindig rohant, bár újabban időről időre elvesztette a látását. Minden különösebb előjel nélkül megvakult néhány napra. Ez a balszerencse érte most is, éppen a barátja érkezésekor lett újra világtalan. Szegény Schütz doktor lila fejjel dühöngött, félő volt, megüti a guta. Három nappal ezelőtt arra ébredt, hogy hiába pislog, hiába dörzsölgeti a szemeit, már az orra elé állított mutató ujját se látja. Szuszogva ült ki az ágy szélére, lábujjaival kitapogatta a papucsát, aztán annyit mondott, sájsze, és megint csak sájsze. Felöltözött, kiballagott a háza elé az utcára, és a közeli gesztenyefa alatt átkozódni kezdett. Bosszantó balszerencse volt ez, hiszen a doktor sokat tett azért, hogy a férfinak illő fogadtatásban legyen része. Azért az eseményen Schütz bácsi így is fotografált. Fogalma se volt, hogyan sikerültek a felvételek, de legalább nem tehet magának szemrehányást, hogy nem tett meg mindent, sőt, talán még annál is többet, mint amilyen állapotban elvárható lenne tőle. Ha vakon képes az ember írni és gondolkodni, üzekedni, süketen zenét szerezni, akkor fotografálni is lehet! Vakon is eszik az ember, és vakon is szarik, fenébe a kétségbeeséssel!

A férfi már Pesten tudta, hogy a város határában várják, s különleges fogadtatásra készülnek. Kedvetlen volt, fáradt és ingerlékeny. Sokat gondolt a testvérével való találkozásra is, mert Péter volt az első, aki várta a szomszédos Pardibutzban, hol egy kellemes kávéházban hosszan beszéltek. Péter dolgai nyugtalanították a férfit, de nem tagadhatta, a lelke mélyén csodálja és elismeri a testvérét. Mégis arra gondolt, ahogy a kocsi Szeged felé zörgött a pipacstól vörös pusztában, nem érdemli meg, hogy bárki is fogadja. Leszállt az est, és ők haladtak a végtelen, sötét pusztában. Talán nincs is olyan jóság, ami megbocsáthatna neki. Lám, Klára se vonatozott fel elé Pestre, tüntetőleg otthon maradt. És a kisfia se jött fel. Aztán az előzetes pletykák nemhogy igazolódtak volna, de ami történt, túlszárnyalt minden várakozást. A fogadás igazán csodálatra méltó eseménnyé kerekedett. Úgy érkeztek a város feletti földekre, ahogyan a kocsisnak Schütz bácsi előírta, éppen hajnalodott. Könny futott végig az arcán, amikor a szekérről leszállva megpillantotta a kompániát. Kelet felől vérben úsztak a felhők, dél felől sötét csík húzódott az ég alá, az már Szeged lehetett. A határba kijött a felesége is. Klára fodros, fehér ruhában, feltűzött hajjal állt Schütz bácsiba karolva, kicsi napernyő árnyékolta az arcát. A férfi újra látta a cigányokat, Gilagógot, Barkát, és néhány ismerős, füstös arcot, ismeretlen, a rabsága alatt fogant, sárból kinőtt purdékat. Kiáltás hallatszott. Schütz bácsi, fejét furcsán tartva, két kézzel vezényelt. A kövek szórták, ragyogtatták a szikrákat a kelő Nap fényében. Amikor a férfi ezt látta, megnyugodott. A cigányok énekeltek, kurjongattak. A doktor a fényképező masinájával piszmogott. Keine Bewegung! Keine

Bewegung! Egy pillanatra mindenki megdermedt. Klára lassan, tétován, az ernyőt leeresztve megindult feléje. Ekkor dördültek az első lövések. A földre!, a földre!, kiáltott Klárának, s mert az asszony nyomban engedelmeskedett, ő megfordult. A cigányok sikongattak, menekültek, néhányan a földre vetették magukat, egy fiú eszét vesztve a tüzelés irányába futott, míg fel nem bucskázott. Ő meg kíváncsian bámulta a vidéket, kicsodák és miért lőnek rájuk. A bokrok közül füst szállt. Nem látott embereket, csak hajnalodott. Schütz bácsi törtetett elő a háta mögül vakon rikácsolva, de a közeli a pagonyból csak lőttek, lőttek. A szél a férfi arcába fújta a csípős lőporszagot.

A város fellobogózva, kicicomázva várta az uralkodót. Napok óta sürögtek az emberek, minden dolog halaszthatatlan volt, minden munka késett, és minden elkészült az utolsó pillanatra. A Kárász ház elé halászcsárdát emeltek lécekből, cölöpökből és súlyos nádfonatokból. A csárda elé húzott hosszú lócán megpucolva hevertek a válogatott pontyok, dévérek, harcsák és apró halak. Külön kampóra lógattak egy hatalmas kecsegét, a hal még mindig legyintgetett a farkával. Macskák szaglásztak a széklábak között, s nagyokat fújva görbítették a hátukat, amikor a kutya tévedt a pikkelytől csillogó kövekre. A nemes halakból egyetlen példány sem lehetett több két kilósnál, de kevesebb sem másfélnél, s már legalább tíz hasas kondérban lobogott az illatos hallé. Néhány kukta hagymát pucolt könnyezve, feldagadt orral. A hatalmas főkondért Bécsből hozatta a város, abban már forogva főttek a halhúsok. Az esti ünnepélyre szánt szurokfáklyákat Zavorecz mester inasai készítették. Zavorecz azzal hetvenkedett az egyik fogadóban, hogy sokkal fényesebb és kitartóbb fáklyákat készítettek, mint Kossuth titkárának, aki még negyvenkilenc júliusában is úgy hepciáskodott velük, mintha a cár atyuska ülepét nyalogatná fényesre reggelenként. Az pedig egy-két dukáttal tehetősebb úr, mint Kossuth apánk volt. Rekedt hang reccsent Zavoreczre, hagyja az úr Kossuthot, ne vegyen olyan valakit a szájára, kinek a csizmaszáráig se tudna fölköpni. Zavorez elhallgatott, gúnyosan bámult a sarok felé. Aztán megvonta a vállát, ezt az üzletet már nem veheti el tőle senki. A fáklyákat ő szállítja, és a város jól megfizeti. Ha Ferenc József őméltósága jön, a pénztár nem garasoskodhat. Kossuth titkára meg köszönömmel se fizetett. Na, erről ennyit.

Már lehetett ezt is, nyíltan Kossuthról beszélni, megvédeni, dicsérni, éppen csak nem a hivatalban, ahol a németen kívül nem vettek jónéven másfajta nyelvet. A városi iskolákat feldíszítették, virágfüzéreket, fűkoszorúkat, birodalmi zászlókat lógattak az ablakokba. Együtt lengedezett a bajor zászló a Habsburg család zászlójával, de mindenfelé több volt a kétfejű sas, mint a nemzeti színű zászló. A tanulók birodalmi dalokat tanultak berekedésig. Dél tájékán, amikor már egészen biztos volt, hogy az uralkodó közel jár a sínpályán, mindenfelé főpróbákat tartottak.

Hetek óta takarítottak a parton. A repedt oldalú ladikokat a gazdának helyben kellett fölaprítani, a hulladékot késlekedés nélkül elszállítani. A májusi zöldár,

ami néhány hétre késleltette a király érkezését, végre levonult, és a töltést is bontó Maros, mely leginkább okozója volt a veszélynek, ártatlan folyócskává nyugodott. A vízhordó szamarasok rozoga szekereit felsővárosi mellékutcákba száműzték. A hordalékot és mocskot, mit a Tisza a partra terített, már elszállították. A főpiacra számolatlan szekér földet hordtak, a ragacsos sár eltűnt, s a meleg egy-két nap alatt kiszárította a teret. A por meg szálldosott könnyedén, néha gyors forgásba kezdett, mintha tánccal üdvözölné a közelgő eseményt. A kosaraik mellett üldögélő kofák a szemüket dörgölték, kötényüket tartották a szájuk elé, az álldogáló szekeresek többet köptek a szokásosnál, s néha odavetették a szomszédjuknak, azért a sárnak is megvolt a maga előnye. A városi szappanfőző műhely az izgalom lázában égett. Váratlanul kiderült, az uralkodó meg kívánja tekinteni a szegedi szappanfőzés rejtelmeit. Nocsak, hát ennyire érdekes lenne itt a szappan?! A nehéz gőzben lehajtott homlokkal kuncogtak az inasok, csak ne próbálja őfelsége a magyar szappant megmarkolni, kicsusszan a kezéből. A helybeli zsidó közösség sem titkolta az örömét, válogatott téglákból hetek óta díszkaput építettek az uralkodó hódolatára. A lényeg az volt, hogy szebb és nagyobb legyen a kapu, mint amit az állomáson húztak fel. Úgy is lett, szó se róla. Díszesebb kaput emeltetett a zsidó hitközség, éppen csak Ferenc József nem volt kíváncsi rá, feléje se nézett. A kikövezett Vasút utcában lefogtak néhány hangoskodó fiatalt, több lett az őrjárat, a nyilvános helyeken megsokasodtak a figyelmes tekintetű emberek. Föllobogózták az Erzsébet-rakpartot, a templomtéren készültek a hálaadó misére. Ha valaki fölpillantott a városháza erkélyén tollászkodó galambokra, arra gondolhatott, még azokat is újrafestették. Moraj hallatszott az állomás felől. Kora délután volt. Az uralkodó már a városban kocsizott.

Beszélték Pesten is, a szemetes udvarú, rossz konyhájú, a „Kis Pacsirtához" nevű fogadóban, ahol Bécsből érkezve egy éjszakára megszállt, hogy Szegeden teszi tiszteletét az uralkodó. A férfi tűnődve tolta odébb a rántottás tányért. Alig evett valamit, undor fogta el. Szeretik?, kérdezte halkan, a boros poharát érintve. Csend lett, mintha nevettek is volna.

Persze, hogy szeretik! Egészen odavannak őfelségéért!

És Kossuth? Vele mi van?

Nem tetszik tudni?! Külföldön van, járja a világot, szervezi a szabadságot, hogy-hogy nincs tudomása erről az úrnak?! Hát honnan jön maga?! A Holdról?!

Arra vagyok kíváncsi, hogy őt szeretik-e?

Ó, hát őt is szeretik nagyon!

És akik börtönben vannak, azokra emlékeznek?!

Azokat még jobban szeretik, hangzott a válasz, s a fogadós is felnevetett. Az úr meg a rántottámat nem szereti, úgy ám! Inkább egy kis bableves, főtt csülökkel? A férfi a fejét rázta. Újabb bort kért, teli kancsóval.

A férfi hazaérkezett. Szűk hat esztendeig volt távol, s látványos volt a változás. Láthatóan sebtében követek ki sok utcát, a Fő tér két oldalán futó sétaút a cse-

nevész fákkal, az újonnan emelt sárga bérpaloták, a feltűnően magyaros öltözködés, a fürge bérkocsik, melyek a lomha szekereseket kerülgetve iparkodtak az utcákon. Nem is az ünnepség pompája zavarta, mely nemcsak önfeledtséggel, de meglepő módon őszinte áhítattal is párosult. A tömeg a templomtér felé hullámzott. Ragyogtak az arcok, lelkes kiáltások harsantak, az ünneplőbe öltözött apák a gyerekeik kezét markolták, az anyák a lányaikkal fűzték össze a karjukat.

Nem ebben a házban éltek korábban, amely előtt most döccenve megállt a szekerük. A Dáni háztól felfelé a Kálvária utca elején bérelt lakást Klára. Horkant a sovány ló, emelte a farkát, szart. A férfi szótlanul lépett a járdára. Az új ház sebtében felhúzott bérház volt, oldalát felületesen vakolták be, a habarcs alól itt-ott kipiroslottak a téglák. Szálkerítés takarta az udvart, a lécek mögül satnya akác ágaskodott, hátrább a szomszédos épület tövéből ecetfák nőttek. Talán helyesebb, gondolta a férfi, hogy a Feketesas utcai otthonuk megmaradt emléknek. Hat év rengeteg idő, az ember feje fölé nőnek a fák, a test is csaknem kicserélődik, az emlékek kifakulnak, megromlanak. Nincs jelen. A jövő van itt, terpeszkedik, mint egy rossz álom. Mégis jól van ez így.

Nem mozdult. Fogalma sem volt, hol lesz neki helye ebben a világban, melyből, úgy érezte, kihullt, s amely mégsem változott. Maradtak a szagok és az illatok, az utcákon lengő rothadás és a friss zöld szaga, orgonák és rózsák illata, a kert végi vizek nehéz kipárolgása, a bőrgyár füstje és a Mars piac bűze, a város zaja és moraja, foltos teste, ez a képlékeny, mégis ellenálló közeg, melyre a férfi úgy gondolt mindig, mint valami reménytelen, mégis szórakoztató színjáték színhelyére. Néhány kapualj és átjáró, kisebb köz ugyanúgy sötétlett, és ugyanúgy fénylettek a templomtornyok, de a házak közé fektetett pallókat most már hiába is kereste. Az arányok változtak, kétségtelenül.

Eszébe jutott egy római filozófus, akit évekre száműztek az otthonából, Rómából, s amikor hazatérhetett, egyre keserűbben kószált a rivalgó utcákon. A Fórum virágban fürdött. Ünnep volt, a császárt éltették természetesen. A filozófus, aki negyedszázad után tért vissza, és aki a házát és a szolgáit is visszakapta, a kertje sarkában álló botjára akasztotta fel magát, melyet még az elűzetése napján szúrt a földbe, s a bot azóta várt rá. Úgy tért vissza, hogy többé ne űzhessék el, üzent a búcsúlevelében a filozófus, és aztán el is terjedt, hogy a bot kihajtott, s hatalmas fává terebélyesedve emlékeztetett egykori gazdájára, mígnem a következő császár, ki egyébként kedvelte a filozófus műveit, de nem kedvelte a tettekben is megnyilvánuló független nagyságot, ki nem vágatta és el nem tüzeltette.

Egy fa, ami hagyja, hogy bot legyen belőle, ne akarjon újra fa lenni, szólt a császár a lángokat bámulva.

De neki nem volt botja. És esze ágában sem volt fölkötnie magát, egyszerűen a helyét kereste az egész úton, ahogy a mező felől átkocsiztak a városon. A lelke mélyén érezte, hogy türelmetlen, s hogy nem akarhat ennyit ilyen rövid idő alatt. Többször igazoltatták őket, de Schütz doktornak, aki rezzenéstelen arccal ült

mellette, olyan engedélye volt, ami a legszigorúbb felvigyázót is tisztelgésre ösztökélte. Pedig velük voltak a fel-felsíró cigányok is, rossz szekerük mögöttük zörgött. Klára a másik oldalon ült, úgy helyezkedett, hogy ne érjen hozzá, a katonák többnyire őt nézték, az asszony túl szép és elegáns volt ehhez a társasághoz. Az utolsó igazoltatás után Schütz bácsi a férfi felé fordította az arcát, és recsegve beszélni kezdett. Aki a polgármester úr hetek óta tartó szorulását kikúrálja, megérdemli a mindenes engedélyt! Schütz bácsi vakon lobogtatta a papírost. Sem a legkiválóbb ricinus folyadékok, sem a fingató porok, de még a téli álomra készülődő medvét is megfosató lekváros-uborkaleves keverékek se használtak. Így aztán manuális úton kellett a beavatkozást eszközölni. Schütz bácsi megvonta a vállát. Nem láttam, hova nyúlok, de tudtam, hogy a polgármester úr seggében kutakodok, kérem. És ha ilyesfajta emberi sötétbe is bele lehet nyúlni, akkor fotografálni is lehet világtalanul. Hát nem?!

A férfi elmosolyodott, s megcsóválta a fejét.

Állt jövendő otthona előtt, érezte arcán a délutáni fény melegét. Izzadni kezdett, erősebben sajgott a seb. A satnya akác hajlongott az udvarban. Hirtelen nyugalom öntötte el. A férfi megértette, éppen azt találta meg, ami a legfontosabb volt neki. Ahhoz a titkos világhoz tért vissza, melyhez a szavakon túli láthatatlan eresztékek és fonalak kötik, mióta az eszét tudja, s hogy e világ itt is úgy várt rá, ahogy megőrizte volna magát neki a régi házban, vagy bárhol ebben a városban. Nem veszett el semmi, az arányokkal pedig nem kell törődni. Nem, nem változott meg semmi. S az ő helye is megvan, csak vigyáznia kell magára, ahogyan eddig is tette. Jólesően elmosolyodott. Ennél többet nem kívánhatott volna.

A nyakához nyúlt. Nem vérzett már, de ragacsos maradt az ujja. Az utcakapu halk nyikordulással tárult. Belépett az udvarba, a lépcsőfeljáróban néhány üres, zöld hasú üveg és korsó állt, mellettük kalitka, egy viseltes fakutya, vödör, kefék, seprűk, egy zsákban rongyok. Nézte a korsókat, ismerősek voltak, de nem emlékezett, hogy a régi házban is ott lettek volna. A fakutyát még ő faragta. A poros udvar földjéből vadszőlő, repkény futott a falra. Visszapillantott az utcára, rongyos ruhákat és csizmaszárakat látott, a cigányok kint várakoztak. A kapu hátracsapódott, nagyot csattant, betapogatózott Schütz bácsi, mögötte Klára jött. Bent volt már az új életében végérvényesen. Letekerte nyakáról a kötést. A vadászok golyói őt is megsebezték, nemcsak Habredet, akinek vége lett. Szegény Igazmondó nyomban kilehelte a lelkét, a szívét érte a lövés, a férfit csak súrolta a golyó. A vadászó urak sietősen távoztak, s még ők voltak fölháborodva, hogy effajta kellemetlenségük támadt. A cigányok elvesztették az Igazmondójukat, és a törzs fele a határban maradt, és jajveszékel. Ott gyászolnak néhányan Gilagóg jóváhagyásával. A földet harapják bánatukban. De nem voltak ők már törzs, csak szétszóródó népség, melyikük koldulásból élt, a másik dolgozott, kalapált, üstöt foltozott, lóval kupeckedett, némelyik a hegedűjét cincogtatta napestig, s közben arról ábrándozott, ő is olyan híres lesz, hogy párizsi urak sírnak előtte majd tér-

den állva. A másik lopott, kertek alatt surrant, egész nap a hasán heverészett. Jósoltak, mintha valamit is tudtak volna az idő rontásáról, a közelgő baj természetéről, a sors kijátszásáról vagy elfogadásáról. De azt azért a zsigereikkel tudták, hogyan romlik el az élet. Mint a napon felejtett hús! És most azt is tudták, hogy az Igazmondó meghalt. A férfinak a nyakán azt a heget sértette a lövés, melyet egy régi, októberi napon szerzett, itt a városban, a régi ház ablakában, amikor a csőcselék a szerbekre támadt.

A belváros felől üdvrivalgás moraját lengette feléjük a szél. Az uralkodó a templom elé érkezett. Gyors egymásutánban lövések dördültek, a tetők felett riadtan köröztek a galambok ezüstös rajai. Hálaadás következik, ha jól sejtette. Be kellett volna már lépnie az ajtón. Klára a látogatások alatt beszélt neki az új házról. Hogy hányszor látogatta meg ott az asszony, Josephstadtban, nem is tudná megmondani. De nem sokszor. Évente egy-két alkalommal. Klára mindig szólt a nehézségekről, hogy a csekély családi örökséget, minden erőfeszítése ellenére, képtelen volt megtartani, mesélt arról, hogy folyamatosan meglopták és zaklatták, hogy Péter eltűnt, s amikor felbukkant, abban se volt köszönet, mert inkább vitt, mintsem hozott volna. Elment a testvérével Somnakaj, a kis cigánylány is. S hogy Péter után legalább annyira szaglásztak a felügyelők, mint a férfi után. Klára, mint aki fél magáról, a saját érzéseiről és döntéseiről beszélni, hosszan részletezte a Péter okozta nehézségeket, mert Péter nyilvánvalóan bűnöző lett, azt gyanítja Klára, hogy bankokat rabol, embereket foszt ki. Klára aprólékosan elmondta az új lakás elrendezését, a bútorok elhelyezkedését. A viselősségről nem beszélt soha, azt csak egyszer említette egy levélben, röviden és tárgyilagosan, mint akit hidegen hagy, miféle érzelmeket vált ki a férfiból a hír. És aztán a férfi sem kérdezett utána soha.

A férfi már a lakásban állt, nézelődött, ez az előtér a nagy komóddal, jobbra a konyha nyílik, balra a társalkodó, ha ugyan annak nevezhető, innen a többi helyiség következik, egy hálószoba, és még egy kisebb szoba, mely alkalmasint munkára is használható. Ahogy körbejárt, tárgyakat látott, melyek ismerték őt. Tolltartó, ceruzák, kalamáris, papírvágó kés, több tintás üveg, még a régi, hat évvel ezelőtti tintával, butéliák, hosszú, vékony pohárban üveggolyók, német és magyar könyvek, egy bőrkötéses Odüsszeia, Goethe, Schiller, Heine, egy német Molière, mindenféle magyar és német hírlapok. Mégis olyan nagy volt a hiány, olyan szembeszökő a másság, hogy minden felkészültsége ellenére is megrendítette a veszteség. Látta az erőfeszítést, hogy a dolgok úgy várják, ahogy elhagyta őket, ám a szegénységet elrejteni nem lehetett. Könnybe lábadt a szeme. Mélyen a levegőbe szívott, egy doboz mellett meglátta Frei Teréz kalapjavító asszonyság karton reklámját, elmosolyodott. A dobozban szivar, tömött kis zacskókban törökdohány és pipadohány volt, ujjal turkált a száraz anyagban. Színes szalagok futottak körbe a csipketerítőn. A belső szoba felé nézett, szimatolt.

Hallotta a felesége hangját, az asszony utasításokat adott. Schütz bácsi, aki követte a férfit, mögötte szuszogott, nem szólt, hagyta, hogy szokja a másik a látványt.

A gyerek előtte állt, feje oldalra billent, miközben a nadrágja szárát gyűrögette. Vékony, megnyúlt arca volt, akár az apjának. A haja szőkésbarna, ritkás. Az álla hegyes. A férfi megköszörülte a torkát.

Szervusz, mondta nyugodtan.

A gyerek hallgatott.

Tudod, ki vagyok?, kérdezte a férfi.

Igen, tudom, szólt a gyerek, és elpirult.

Látod, megjöttem, szólt a férfi.

Mondták, jönni fog, válaszolt a gyerek, aztán mintha még mondani akart volna valamit, de inkább beharapta a szája szélét.

Nem akartál kijönni a mezőre.

Itt akartam várni, válaszolt a gyerek.

Miért?

Azt akartam, hogy itt találkozzunk először.

A férfi nem értette. Nem baj, majd megérti.

S még mit mondtak neked rólam?

Azt mondták, nem beszél. Hogy meg sem szólal.

Hallhatod, beszélek, vont vállat a férfi. A dobozba nyúlt, kézbe vett egy szivarkát. Finom darab volt, a dohánylevelek szorosan fonták körbe egymást. Az illata a régi volt. A tűzszerszám a doboz mellett hevert. A férfi rágyújtott.

És még mit mondtak?

Semmit.

A férfi szórakozottan nézte a lebegő füstöt.

Mondd nekem, hogy apám.

Apám, mondta a gyerek kelletlenül.

A férfi mosolygott.

Azt mondták, megbolondult, a gyerek dacosan, szinte haraggal szólt. A férfi arra gondolt, hogy szidalmakat, gúnyt és a képmutató sajnálatot kellett miatta elviselnie. Most itt áll előtte az ember, aki minden gyötrelmének az okozója. Aki hiányzik, büntetni kell. Mert ha elmész, ne hiányozz nagyon. Nyilván nem ilyennek képzelte őt.

A gyerek mintha meghallotta volna, mire gondolt.

Az volt a jó, hogy nem tudtam, milyen, mondta. Inkább olyan volt, mintha valaki távozott volna, tőlünk, a házból, elhagyott volna bennünket, és én valahogy nem hittem abban, hogy valaha visszajön. Péter bácsi sokszor kikacagott. Nem, nem olyan az apád, mint én vagyok, még csak az kéne! Azt is mondták, hogy megtébolyodott, elment az esze.

A gyerek érezte, hogy túl sokat beszélt.

Ki mondta ezt neked?

Sokan mondták. Néha az utcán, ismerősök, és idegenek, akik mögöttünk álltak a sorban, vagy valamelyik hivatalban. Csúfoltak, rám kiabáltak a parton. Amikor anyával az iskolába mentünk, ott is mondták. Azt mondták, „a maga bolond ura". Sajnálkoztak. Hogy milyen nehéz lehet nekünk.

Nehéz volt neked?, kérdezte a férfi.

Nem tudom, mondta a gyerek, mi így éltünk. Lehet, hogy nehéz volt. De mi akkor is így éltünk, ismételte.

Anyád nem mondta, hogy bolond vagyok?

Ő nem mondta.

És a nagybátyád sem?

Péter bácsi azt mondta, hogy maga bolond. És azt is mondta, hogy nálunk, a családban mindenki bolond. A gyerek az apja mögé pillantott, Péter bácsi szerint Schütz bácsi is bolond. A doktor felkuncogott, aztán tapogatózva előrébb botorkált, és leült.

Írtam neked, lépett közelebb a férfi.

Minden évben egy levél, mosolyodott el a gyerek, megőriztem őket.

Megölelhetlek?, kérdezte a férfi, s mert a gyerek tétován bólintott, a férfi közelebb lépett és átölelte. Biztosan érzi a savanyú szagomat, gondolta. Hirtelen mozdult, a nyaka újra vérezni kezdett. Elhúzódott a gyerektől, aki zavartan nézett vissza, talán elvételt volna valamit. Az utca felől kiabálás hallatszott. Földöngött a folyosó, sietős léptek zaja hallatszott, káromkodtak is. A férfi kifelé indult, a gyerek követte, majd kíváncsian bámulta, hogyan pakolják a cigányok a vaspántos ládákat. Gilagóg nem pakolt, komoran, magába fordulva pipázott, s a szemének villanásával adott parancsokat. A gyerek tartott tőle egy kicsit. A vajdáról azt beszélték, hogy legyőzte az Aranycigányt, aztán mégse képes rendet tartani az emberei között. A cigányok, miközben súlyos ládákat vontak be a lakásba, sírtak, szipogtak, az egyik fiú a láda vaspántjába ütögette a fejét. Egy asszonynak karmolások csúfították az arcát.

Mi történt?, kérdezte a gyerek.

Gilagóg kivette szájából a pipáját, és előremozdult.

Lelőtték Habredet, mondta halkan.

Hogyhogy?! Kik?!

Vadászok voltak. Kint a határban történt, a cigányfiú a vállához emelte a képzeletbeli puskát és utánozta a lövéseket, puff, puff. És most mi lesz?, kérdezte a gyerek tekintete, aztán az apjára pislogott, aki szó nélkül állt, ujjai között illatozott a szivar.

Eltemetjük Habredet, mert meghalt, szólalt meg Gilalgóg. Szép temetése lesz.

Menjenek, János, van most bajuk elég, szólalt meg Klára. És köszönök mindent, mondta még.

A gyerek az anyjára pillantott.

Apám vérzik, mondta.

Klára a fejéhez kapott, gyorsan zsebkendőt szorított a sebre. Schütz doktor, aki ugyancsak mellettük sertepertélt, közelebb lépett, s olyan közel hajolt Imréhez, hogy a lélegzete a bőrét melegítette.

Nem látom, dünnyögte vakon pislogva. A férfi megveregette az öreg doktor vállát.

Imre, legalább azt mondd meg, szép volt-e!, recsegte az öreg, és a férfi észrevette, hogy tegezi. Régen magázta, úgy látszik, ez is a változás része.

Sírtam, olyan szép volt, mondta a férfi.

A fenébe is!, semmit se láttam, de tudtam, hogy gyönyörű lesz!

Gilagóg morgott valami köszönésfélét, intett az embereknek, mennek. Még a doktor felé szólt, a köves ládák az előszobában vannak, mind a három. És a kövek mind megvannak. Átszámolta őket. A doktor bólintott, már megvolt a leltár, kitapogatta őket, amikor az előbb kijött. Imre nézte a cigányokat, aztán Klárához fordult.

Ki van a házban?, kérdezte.

A belső szobában ül, mondta Klára és lesütötte a szemét. Mintha valami titkot vallott volna be.

Megéreztem a szagát, vont vállat Imre.

Keserű szaga van, mondta merev arccal Klára. Olyan, mintha babkávét rágcsálna, és citromhéjjal dörzsölgetné magát. Nem tudom, mintha felhőből jött volna tegnap este. Egyszer csak itt volt. Éjszaka volt, bebocsáttatást kért, azt mondta, mindenképpen megvár téged. Én ugyan féltem, de ellenkezni is féltem. Ő bejött, azóta ül a szobában, és vár. Ott van bent, érzem a szagát.

A férfi felnevetett. A gyerek csodálkozva nézte őket, olyan furcsa volt, hogy a szülei szólnak egymáshoz.

Jól van, beszélek vele, mondta Imre.

Várja meg, míg eláll a vérzés, nyúlt a kötés felé az asszony.

Elfogy a vérem, vagy megdermed, szólt Szép Imre, és belépett a házba, ment a belső szobába, az ajtó résnyire nyitva volt. Hűvös félhomály derengett. A szoba mélyén bizonytalan kontúr, egy ülő ember elnagyolt alakja várta. Az idegen nem mozdult. Szép Imre sem szólt, leereszkedett a férfival szemközt, aki így, ültében is hatalmas volt. Mintha egy hegy terpeszkedne vele szemben. Az idegennek valóban erős kipárolgása volt, melyben fűszerek és dohány, verejték és por szaga éppúgy keveredett, mint émelyítő, édeskés sebszag. Neki is sebesülései lehetnek, éppen csak régiek, és nem gyógyulnak, gennyesek, férgesek. De citromhéj illatát nem érezte Imre.

Jól van, sóhajtott Szép Imre, mit óhajt?

Elhoztam magának, dörmögte a férfi, és a batyujára csapott.

Szép Imre úgy mosolyodott el, hogy kivillant az ínye.

Most?! Éppen most?!

Mikor máskor, barátocskám?! Szabad ég ragyog rád újra!

Igaz, mikor máskor, komolyodott el Imre. És ha elhozta, amire gondolok, mit tegyek vele?!

Viselje, bólintott az idegen, és elvigyorodott. Széles, tömpe ujjai a foltos batyu madzagjával babráltak.

Nem hiszem, hogy bölcs dolog lenne, ingatta a fejét Imre. Az idegen kioldotta a madzagot, s könyékig merült a batyuja mélyében. Hirtelen kiemelt egy tarka, arannyal hímzett kendőt, megszagolta, visszadugta. Elvigyorodott. Máris egy láncos óra csillogott a markában. Végül óvatosan előhúzott egy kékesszürke, papírvékony takarót. Felállt, s miközben a könyökével odébb tolta Imrét, a földre terítette. A takarót mindenféle ábrák, virágrajzok, ákombákomok és jelek borították, látszólag érthetetlen összevisszaságban. Imre figyelmesen előrehajolt.

Ez itt Koszta Nyikiforov, mondta a férfi.

Ez itt egy megnyúzott embernek a bőre, mondta Imre.

Jól van, rendben van, ez itt Koszta Nyikiforov bajtársunk lenyúzott bőre, dünnyögte az idegen.

Nem, rázta a fejét Imre, ez itt nem Koszta Nyikiforov bajtársunk lenyúzott bőre. Ezt a bőrt valaki más viselte, míg meg nem vált tőle. Nem tudom, kié lehetett, nem ismerem az illetőt, sajnálom is, hogy ez a szörnyűség megesett vele.

Honnan tudja?, a férfi hangja ellenséges lett.

Egyszer, míg aludt, Koszta Nyikiforov szívét ki akarta ásni egy csalódott szeretője. Nem ismeri a történetet? Nos, az asszony nem jutott el Nyikiforov szívéig, ám a mellkasban a hatalmas lyuk megmaradt, és a fűmuzsikus gyakran fűvel és kóccal tömte tele. A szíve dobogása jobban hallatszott, mint más teremtményeknek. Itt, hajolt meg Imre és a bőrre mutatott, ennek a fűmuzsikusnak a bőrén semmi sem jelzi, hogy a mellkas baloldala sérüléseket szenvedett volna. Ez nem Koszta Nyikiforov bajtársunk lenyúzott bőre.

Az idegen tűnődve szólt, akkor visszamegyek Szarajevóba. Üzen az uramnak valamit?

Várjon, mondta Szép Imre.

Az uram egyre türelmetlenebb. Néha egészen búskomor, tette hozzá az idegen.

Csak várjon. Üzenem neki, nem halhat meg idő előtt. Élünk, és még van dolgunk. Azt üzenem neki, hogy Marcus Auréliusnak nem volt igaza. Nem állhatunk minden pillanatban készen a halálra. Lehet, hogy évekig kell még várnia, és ha netán kedve ellenére lenne a várakozás, akkor is várjon. Ha úgy érzi, értelmetlen tovább élnie, akkor is várjon.

És ugyan miért tegyen így?, fordult vissza az idegen, már az ajtóban állt. Széles vállával szinte széttolta az ajtófélfákat.

Mert már tudom, hogy kit küldök neki. De ő még nem áll készen, válaszolta Imre, majd figyelte, hogy a hatalmas test hogyan tűnik el a lakásban.

Csak az illat maradt az idegen után, az erős testszag lengett ide-oda a szobákban, mintha a gazdáját keresné. Végül semmivé lett az is. A gyerek futott be hozzá, mondani akart valamit, de megtorpant, észrevette a földre terített emberbőrt.

Én ezt a világot már láttam, suttogott döbbenten, és közelebb hajolva silabizálta az érthetetlen jeleket.

*

Másnap korán ébredt a város, noha este hatalmas ünnepséget csaptak a Fő téren. Lampionok és fáklyák világították be az utcákat, sör és bor fényesítette ki az emberek tekintetét. Még a vár is díszkivilágítást kapott, a párkányzaton végig lámpák lógtak, s a katona homlokán, aki a lámpák akasztgatásakor alázuhant és a lábát törte, másnap a kórházban személyesen Erzsébet királyné cserélte ki a borogatást. S ha néhány éve még Kossuth láttán lelkesedtek ugyanezek az urak és hölgyek, most a császár őfelsége előtt bókoltak üdvözült képpel. Ez volt tegnap este, de már elmúlt. Kelt a Nap, rikoltozva, bőgve ébredtek a környék állatai. Habredet elvesztették. A férfi az ablaknál ült, cigarettázva bámult kifelé.

Az uralkodó programját hatalmas hirdetményeken tették közzé a városban, minden falragaszt katona őrzött. A közeli keresztsaroknál, honnan a Korona utcába lehetett jutni, még mindig strázsált az őrszem. Közeli harang kongatta a hét órát. Ma az uralkodó kaszárnyát és iskolát látogat, aztán átfárad Újszegedre, Erzsébet királyné egy-két haldoklónak aranyozza be az utolsó napjait a városi kórházban. Aztán átvonatoznak Vásárhelyre. A férfi elnyomta a csikket, behajtotta az ablakot, körülményeskedett kicsit a zárral, nem szokta még. A gyerek jöttment, igyekezett elfogadni, hogy már nem ketten élnek a házban. Majd halkan, a szemét lesütve kérdezte az apját a tegnapi idegenről, akinek olyan szaga volt, mintha vadállatok közül jött volna. A gyerek veszélyt érzett az idegen láttán, olyan veszélyt, mint amilyet soha még, pedig jól emlékezett egy-két házkutatásra, amikor ő és az anyja dideregve álltak a sarokban, miközben a katonák a földre dobálták a ruhákat és a papírosokat, kiborogatták a kasokat és a fiókokat. A férfi válaszolt valamit, talán azt, hogy majd később elmondja. A gyerek lassan szokta meg, hogy a férfi szavai nyomán nem tölti el bizonyosság. Visszajött az apja, és nem úgy beszél hozzá, mint más apák a gyerekeikhez. Amikor szól valamit, nem lehet érteni. Ismerős szavakkal szól, de a szavak értelme homályban marad. Sokszor úgy beszél, mintha a szél fújna. Kopog a jégeső a leveleken, úgy beszél. Úgy beszél az apja, halkan és sértetten, néha halk hadarással, ahogy a zsidók sugdolóznak.

A férfi szeme vörös volt az alvatlanságtól, álla borostás, a haja kócos. Sok dohányt szívott. Az éles reggeli fényben szitált a por. Szolgáló nem volt, nem tellett rá. A férfi bólintott, jól van, ne félj, játssz. De a gyerek nem ment ki a házból. Múlt a délelőtt. Úgy tíz óra felé Gilagóg egyik embere is föltűnt, a vajda üzent, Habredet felravatalozták. Aztán egy legényke kocogott be az udvarba, onnan kiabált. Schütz bácsi kérdezteti, nincs-e kedve Szép úrnak egy kis gőzfürdőhöz, né-

hány napja új kádakat is hoztak, igazán jólesik bennük a heverészés, és van egy új masszírozó mester, egy török, olyan keze van, hogy még a Próféta hátából is kifacsarná a görcsöt. A fiú lihegett, ahogy elhadarta mindezt, de a férfi szótlanul intett, majd később, majd máskor. Ült a székében, bámult. Klára odalépett hozzá, végigsimított őszülő, megritkult haján. Már hozzá tudott érni. Az asszony azt kérdezte, kíván-e valamit, teát, pohár bort, likőrt, valami rágcsálni valót. A férfi lassan felnézett.

Tudod, hogy Péter Bécsben van? Klára keze megállt a férfi tarkójánál, bólintott, igen, igaz. Ott is van, Bécsben. Péter mindig mindenütt van, Itáliában, Prágában, Pesten. Péter sehol sincsen. Klára ingerülten felnevetett. A minap érkezett tőle egy krikszkraksz levél, nyilván boros állapotban kaparta. Péter arról fecseg, hogy a Villa Borghese sétányban látott egy olyan fát, melynek vastag törzsét lyuk fúrta keresztül, és az ember átnézhetett ezen a lyukon. De négyen sem tudták körbefogni a fát, olyan vastag a törzse. A férfi az asszonyra nézett. Milyen fa volt? Nem írta Péter, biztosan tiszafa, vagy valamilyen fenyő. És mit láthatott, amikor a lyukon átnézett?, kérdezett Imre, mire Klára megvonta a vállát, hát a többi fát. A park és a sétány zöldjét, füveit, a kavicsokat! Növényeket! Azt írta Péter, továbbmegy Szicíliába, holott arrafelé mostanában veszélyes. Nem érdekel? A férfi bólintott, de érdekel.

Az asszony fürkészte egy ideig, aztán a szája elé kapta a kezét, kifordult a szobából. A férfi sokáig ült mozdulatlanul.

Tényleg nem sokat beszélsz, mondta neki a gyerek, mert már tegezte.

Mindent el fogok mondani, válaszolta a férfi, és az italos szekrény felé intett, hozd ide azt a zöld hasú üveget. Nem azt, a másikat. A gyerek töltött az apjának, kidugta a nyelvét közben. Közben figyelte a férfi arcát, a mozdulatait, mint aki meg akarja tanulni őket.

Minden rendben van, mondta a férfi, és ivott. Újra ivott. A harmadik után a gyerek megszólalt.

Apa.

Klára leült mögöttük, hallották a lélegzését. A gyerek anyja még mindig fiatal volt. Vagy inkább fiatal maradt, szép és puha arcú nő volt, néhány ősz hajszállal, a nyakra futó ráncok játékával, átható tekintettel, s valami fátyolos fáradtsággal, mely a sokáig egyedül élő nők sajátja lesz, s amelytől nem szabadulhatnak akkor sem, ha új társra lelnek, vagy a régi tér vissza hozzájuk. Néha olyan könnyű volt a mozdulata, mintha porcelánból lett volna a karja. Az asszony nem bocsátott meg. A másik bűnét örökösen látni, fárasztó állapot. Ha egy kicsit praktikusabb, önzőbb, megbocsát a férfinak, hogy neki is könnyebb legyen. De hat év alatt képtelen volt erre. Az asszony a kanapén ült, bámulta a férfit, s mintha azt mondta volna a tekintette, sem a börtön, sem a szabadság nem változtatott a dolgok állásán. Maradtál az, aki. Elmentél tőlem, és visszajöttél, a különbség elhanyagolható.

A férfi bólintott, ivott újra.

Apa.

A gyereknek nem voltak emlékei arról, hogy valaha is együtt éltek volna. Pedig kétéves volt, amikor az apját elhurcolták. A bécsi detektívfelügyelő meggyilkolásáról még mindig fecsegnek a városban. Bizonyítékot nem találtak a férfi ellen, de a biztonság kedvéért halálra ítélték. Ekkor lépett közbe Schütz bácsi, és megmentette a férfit. A Feketesas utcában laktak, néhány háznyira a hatalmas fogadótól, hol most is nagy a nyüzsgés, szekerek és kocsik farolnak az udvarra, s a sörhasú kereskedők, kik üzletet kötni jönnek a városba, többnyire az udvari vendégszobákban szállnak meg. Az anyjával gyakran elsétáltak a régi ház felé, melyben most egy zsidó család lakott, Leb Mos egyik lánya, Judit, aki hozzáment egy Jeromos nevű fűszerkereskedőhöz.

Fáj valami?, kérdezte a gyerek, amikor a férfi lehajtotta a bíbor színű likőrt.

Nem fáj, nem.

Ismered Kócmadonnát?, kérdezte a gyerek.

A férfi elgondolkodott. Ő az, aki mindig énekel?

Igen, ő, mondta a fiú, de te honnan tudod, hogy ő kicsoda?!

A férfi felállt, sétált. Megnézte az állóórát, mely még a drezdai tanulmányainak emléke, ott vette húsz éve, harminc éve. Az óra akkor is járni fog, amikor ő már nem él. Fölpattintotta az egyik csatos láda fedelét, mely az érkezését beragyogó köveket rejtette, neki ismeretlen ásványok és kristályok, kvarcdarabkák, vaskövek és széndarabkák voltak benne, s néhány csillogó cseppkő. A nő és a gyermek is hallgatott, a férfi idegen volt, még mindig nézni kellett, ahogy jönmegy, mozog a házban.

Honnan tudod, hogy kicsoda a Kócmadonna?, kérdezte újra a gyerek

Gondolj arra, ha mi tudunk róla, ő is tud rólunk.

Én ezt nem értem, szólt a fiú.

Semmi baj, mondta a férfi, aztán elmosolyodott, visszaült a helyére, az ablak mellé. Csend telepedett rájuk. A fiú érezte, helyesebb lenne, ha magára hagyná a szüleit, mégsem tudott kimenni. Pedig ahogy az anyja ölbe ejtett kezekkel, némán ült, erre várhatott. A gyerek nem tudott elmenni. Közéjük fészkelte magát, várakozásuk és idegenségük közelébe telepedett, hogy azok ketten, a férfi és a nő megértsék, soha nem lesz már úgy, ahogy volt, és ha emlékezni akarnak, csakis vele együtt tehetik. Délután lett, nem is ettek még. A gyereknek hangosan korgott a gyomra, de nem szólt. Az asszony szeme lecsukódott. Fészkelődve riadt, szégyenkezett. A férfi is lehunyta a szemeit, közben megbillent a feje.

Alszanak már.

Alszanak és álmodnak, kikerülték őt, gondolta a gyerek, lám, mégis van megoldás. Szégyen fogta el, hogy nem hagyott időt nekik egymásra. Már az ajtónál járt, amikor meghallotta az apja hangját.

Holnap eljössz velem?, kérdezte a férfi.

Hova?, kérdezte a gyerek, de nem fordult meg.

Járunk egyet a városban.

Persze, hogy elmegyek. De szoktam én a városban lenni! Ismerem minden zugát, tette hozzá büszkén, s ahogy kimondta, maga is meglepődött, milyen ellenségesen beszélt. Ösztönösen enyhíteni akarta a helyzetet, az apja felé fordult.

Valaha tényleg sok virágunk volt?

A férfi rá akart gyújtani, a dohányos szelence felé matatott. Klára felriadt, ököllel dörzsölte a halántékát. A harmadik gyufa kapott lángra. Silányak voltak a gyufák. Klára a cigányoktól vette, azoknak minden portékája vizes volt. Szövet, rongyok, hímzett takarók, kerti szerszámok, földkaparó nyele, valami edény, vizesek voltak, nyirkosak, csöpög belőlük a hideg lé. Klára mégis vásárolt tőlük, és ilyenkor a végkimerülésig alkudoztak. Az anyja fojtott hangon, hidegen tárgyalt, nevetségesen olcsó összegeket mondott, mire a cigányok döbbenten, csodálkozva, megsértve mondták a magukét. A gyerek ijedten pislogott, közelebb húzódott az anyjához. Soha nem értette, miért enged végül az egyik, holott az előbb az anyja fordult, s akart elsietni, hogy aztán a cigányember induljon meg üvöltve, átkozódva, mint aki a világból is kirohan mindjárt. Voltak pillanatok, amikor gyűlölködve sziszegtek egymás arcába, a cigány a fogát csikorgatta, Klára hidegen, gúnyosan nézett vissza. Aztán Klára könyörgött, és a cigány hümmögött. És mindig hirtelen lett vége. Megalkudtak, máris nevettek felszabadultan, viccelődtek. Klára azután is tőlük vásárolt, hogy egy Barka nevű öregasszony rátámadt, meg akarta fojtani. Ki tudja, miért tette, Barkának elment az esze, és úgy nézett ki, mint egy boszorkány, a bőre ótvaros volt, az alsó ajka lefittyedt, és olyan hosszúak voltak a körmei, hogy visszacsavarodtak. Gilagóg megfenyítette a banyát, betörte az orrát, és többször az ülepébe rúgott, majd az egyik putriba zárta. Barka onnan üvöltött, elájult, üvöltött újra. Barkának volt két ikre, a Bogumilek, akik elszöktek, mint Somnakaj, a vajda lánya. Somnakajra, a vajda gyönyörű kislányára jól emlékezett a gyerek. Somnakaj öntözte a virágokat, amíg azok éltek. Somnakaj vékony volt, mint a faág, sokat fésülte az anyját, és szerette az asszony vállára hajtani az arcát. Somnakaj játszott vele, fakocsiban tologatta az utcákon, télen szánkón húzta, s egyszer, amikor kés vágta el az ujját, ő kötötte be. Aztán egy hajnalon Somnakaj elment Péter bácsival, aki sehol sincsen, és mindenütt van.

Miért kérted édesanyát, hogy pusztítsa el az összes virágot?, kérdezte a gyerek. Rengeteg növény élt velük a másik házban. A férfi elhúzta a száját, s mintha azt mondta volna, semmi értelme ilyesmiket kérdezni. Majd legyintett, de egy virág maradt, mondta.

Hol van az a virág?

Idővel megtudod, bólintott a férfi, és lehunyta a szemét.

Délután volt, elromlott a fény, lassan beborult, s előbb szemerkélt, aztán esni kezdett, s az esőnek furcsa, fémes fénye volt. A friss májusi zöld itta a vizet. Bol-

dogan kopogott az eresz, a víz bugyogott, bugyborékolt, végigzubogott az utcán. Valaki énekelt erre a zenére, és a dal nagyon ismerős volt.

Ő énekel?, fülelt a férfi.

Kócmadonna, bólintott a gyerek. Néha játszunk együtt. Úgy eszi ki a számból a kenyeret, hogy nem ér az ajkamhoz. A nyelvével tud pillangót, lódarazsat fogni. Addig nézi a békát, míg az fel nem fordul. Tudja, hol vannak a földben a halottak. Tudja, hol vannak a földben a kincsek. Kócmadonnának hívják, és nem tud hazudni, csak énekelni.

A gyerek eltűnődött.

Persze, igazat se tud mondani, csak énekelni, mondta aztán.

Az jó, az nagyon jó, mondta az apja, és jólesően hunyta le a szemét, majd kimondta az éneklő lény nevét,

Kócmadonna,

Kócmadonna,

hát hogy él, és még dalol a Kócmadonna!

Holnap elmegyünk a városba, mondta a gyereknek, és oldalra billent a feje. A gyerek rémülten lépett közelebb. Mint aki meghalt, mint akinek vége van. Hiszen levegőt se vesz! Nem nyílt ki a szeme, de az apja keze kissé megemelkedett, s intett neki, nyugalom, semmi baj! Van olyan fáradság, amely hasonlít a halálhoz, de sokkal jobb annál. Az ujjak gyöngéden, határozottan integettek. Én élek, te pedig játssz, és holnap elmegyünk oda, hol ketten nem jártunk még.

*

Másnapos volt, remegtek az ujjai, a homloka gyöngyözött. Mégis aprólékos gonddal öltözött. A német szabású öltönyt, amit egy régi lipcsei útján vett, mivel egyetlen kilónyit nem hízott a rabság alatt, sőt talán fogyott is valamelyest, könynyedén öltötte magára. Félcipőt húzott, nyakkendőt kötött. Ingje gallérját nem hajtotta ki. A kalapot visszaadta Klárának, most nem kell. Jobb lesz hajadonfőtt. A gyermek csodálkozva figyelte. Most tekintélyes embernek tetszett az apja, aki intett neki, várjon egy kicsit még, hamarosan indulnak. Aztán elment a cigányokhoz, de valóban hamar visszaért. Komor volt, rosszkedvű, elszívott egy cigarettát. Hogy ez is miatta történt, morogta többször is. A gyerek türelmetlenkedett. A férfi bólintott, jól van, kézen fogta, és elindultak. Még nem volt dél, de meleg lett, ragyogott a világ. A Kálvária úton friss lószar gőzölgött.

Nem egyszer sétáltak így aztán, és nem is kétszer. Amikor a gyerek visszagondolt, arra eszmélt, hogy furcsa önkívületben, végigsétálták és beszélték a nyarat, s gyakran az anyja is velük tartott. Ballagtak végig a széles és poros Kossuth úton, amit még mindig Budai országútnak neveztek sokan, aztán a Szentháromság utcán, le a ferencesek nagyhasú templomáig, hol egy csuhás atyával az apja hosszan beszélgetett, majd a Boldogasszony úton jöttek vissza. Egy kicsiny, romlott ház ablakából fogatlan öregasszony bámult rájuk. Az asszony hajnaltól alkonyatig a házának kapujában ült, se az apja, se az anyja nem tudta, mikor eszik és

iszik. Az asszony fia halász volt, s egy reggel megette a folyó. A gyermek rettegett az öregasszony tekintetétől, s ha arra vitt az útjuk, nyomban elfordította a fejét, aztán mégis oda kellett néznie, és ilyenkor borzongva húzta össze magát, a vigyorra görbülő fogatlan íny s a tébolyult nézés halálra rémisztette. Egyszer az anyja odalépett az öregasszonyhoz, és kenyeret tett aráncos ujjak közé. Az öregasszony motyogott valamit, és nyomban majszolni kezdett.

Az alsóvárosi utcákban fehérebbek voltak a házak, mint a belvárosban, a tornácok roskadoztak az érő szőlőfürtöktől, a paprikák vörös függönyétől, a fölfont hagymagerezdektől. Az udvarokban tömött kukoricagórék álltak, az utcaporban tyúkok kapirgáltak. Néhány ház elé kecske vagy birka volt pányvázva. Szűk utcák tolakodtak a belvárosban, az Iskola utca, a Dugonics utca, a Török utca, hol pipafüst meg szivarfüst szállt folyton, és erős fűszerillat, bőrszag terjengett. Itt újra hallani lehetett a görög szót, a szerbet és németet is. A Grünn nyomda épületét ismerte a gyerek, egyszer az erkélyére is felvitte Schütz bácsi. A gesztenyefákat a Fő piacon nem régen ültették. Az anyja is kikísérte őket Felsővárosba, makkot szedtek a ligetben, a futtatón elbámulták a gyakorlatozó bakákat, a széles tomporú katonalovakat, melyek vezényszóra emelgették a lábukat. A Fehérló utcában kicsiny, kétlócás fogadóban pihentek meg, a férfi mázas kancsóból bort ivott, a gyerek szörpöt, Klára pici poharakból likőrt kortyolgatott. Szeletelt száraz kolbászt, füstölt halat, hagymát hozott a kocsmáros. Az anyja végre nevetett is. A kocsmáros hajlongott, bizalmaskodva hajolt az apjához, sokat gondoltam a professzor úrra, amíg a börtönben... tartózkodott, nyögte zavartan, majd a terített asztalra sandított, tessék ajándéknak tekinteni. De az apja fizetett, s a gyerek nem értette, miért sötétül el a kocsmáros ábrázata, amikor pénzt kap azért, ami jár neki. Kimentek Rókusra is, a „Pacsirta" ligetbe, hol már ülőkék, padok és hinták is voltak. Alaposan megáztak, hirtelen széllökésekkel szakadt rájuk a zápor, a gyerek nevetett, hogy ernyőkkel szaladnak a fák közé a nők, és visongatva futnak velük a kislányok. Egy ernyőt elragadtak, a magasban forgattak a szelek. De hamar kisütött a Nap, a gyereknek melege lett, gőzölögve száradt a fű. A fiú csodálkozva tapasztalta, hogy az anyja is tud annyit a városról, mint az apja. Eddig erről fogalma sem volt, az anyja nem avatta be ebbe az ismereteibe, pedig éppúgy ismerte az utcákat, a rejtett kis közöket, tudta a Sópajtákhoz vezető legrövidebb utat, és még azt is tudta, hol épültek gőzmalmok és csontlisztgyárak Rókuson, s miféle tanyák és fogadók álltak egykor a malmok és szeszfőzdék helyén, melyik épületnek ki volt a gazdája, ezt az embert ló rúgta agyon, amazt a tüdőbaj vitte el, abban a házban egy negyvennyolcas, vak honvéd tartja el öt porontyát koldulásból.

Az apja börtönben volt, akkor honnan tudja mindezt?!

Az anyját soha nem látta sétálni, honnan tudja mindezt?!

De az első sétákra, az első néhány májusi gyaloglásnál még nem tartott velük az anyja. Csak később kísérte őket, egyre jobb kedvre derülve, egyre felszabadultabban, néha már az apjába karolva.

Most én bonyolítom, hallotta az anyja hangját a gyerek.

Jól van, de azért maradjon átlátható, dünnyögte az apja.

Miért, kérdezte az anyja, amikor maga bonyolította, én mindig átláttam?!

Nem látta át?, állt meg a férfi.

Hogy maga mekkora marha!, mondta az anyja, és a gyerek nem értette. Az anyja nem tűnt mérgesnek. Igaz, este újra rosszkedvűen lapozgatott egy könyvet, és nem mondott mesét se.

De azon az első délelőttön, mikor az apja visszatért a cigányoktól, mert megnézte a kiterített Habredet, akit lelőttek a vadászok, még csak ketten mentek.

A Kálvárián haladtak végig, lassan, ráérősen. Délelőtt volt, a fák zöldelltek, kavargott a por, zsákkal pakolt szekerek zörögtek mellettük. Cseresznye potyogott az egyik szekérről, mintha óriási vércseppek hulltak volna az útra. Jól megnézték őket a járókelők. Sokan utánuk is fordultak, egy piros arcú, bibircsókos orrú ember csúfondárosan hajlongott, isten hozta,

Szép úr, jó-e újra itthon, Szép úr?

Más is köszöngetett, gyakran a levegőbe emelkedtek a kalapok.

Ajánlom magamat, professzor úr!

Üdvözlet, üdvözlet, Szép úr!

Micsoda öröm Önt újra látni, Szép úr!

Az apja nem állt meg, vissza se biccentett. Így gyalogoltak jó másfél órát, talán többet is, a város minden égtája felől harangoztak, mert dél lett, s e furcsa, távolságokkal nem is mérhető sétában, mintha folyamatosan maguk előtt haladtak volna. Ha hátranéz, gondolta a gyerek, amit persze nem tett meg, nehogy a varázst elrontsa, talán a saját arcába pillant, miközben azt is érezte, bármikor rájuk törhet valami ellenséges erő, hogy megfossza őket az álomszerű, lebegő érzéstől. Mélység lüktetett alattuk, pedig a port rúgott a cipőjük. Járt ő már a Török utcán, a Korona vagy a Laudon utcán egyedül, alkonyat után is, amikor a kerítéseken áthajló bokrok emberi hangon susogtak, és a Hold emberi arccal vigyorgott rá, de akkor sem félt így. Csurom víz volt a teste. Dél volt, fényes idő, a nyitott ablakokból ételszag szállt, és ő remegett.

Apa.

Nem baj, hogy félsz, én is félek, dünnyögte az apja. Homlokán mélyebben húzódtak a ráncok, halántékán verejték futott alá.

Mitől félünk?, suttogta a gyerek.

Hogy nem azt látjuk, ahol vagyunk.

A gyerek nem értette, de szótlan maradt. Testes asszony állt meg mellette, almát nyújtott neki, a fiú elfogadta, de nem harapott bele, később dobta el. Idősebb urak emelgették a kalapjukat az Arany Oroszlán kávéház előtt. A gyerek

megkönnyebbült, tetszett neki a lengő, nyikorgó cégér, a vaslemezre festett oroszlán bandzsított. Az apja biccentett az uraknak, de velük sem elegyedett szóba. Befordultak a kávéházba, pipafüst terjengett, a szürke füstön átütött a savanyú borszag. A férfi a sarok felé tartott, természetesen viselkedett, mintha tegnap is járt volna itt. Kisebb asztalnál ültek le, a férfi nézelődött, aztán megszorította a gyerek kezét.

Soha ne felejtsd el, fiam, ha pontosan tudnám, hogyan történt, akkor is másként mondanám el.

Mert nem lehet elmondani?, szólt közbe a gyerek, és visszahúzta a kezét.

Természetesen el lehet mondani, csakhogy mindig másként mondjuk el, bólintott a férfi, s közben intett a pincérnek.

De ha másként mondod el, akkor másról is beszélsz, hunyorgott a fiú, mert nem értette.

Okos vagy, simogatta meg a fejét az apja, majd hozzátette, bárcsak okosabb lennél, mint én voltam. Bármit kérdezhetsz, szólt aztán. Bólintással köszönte a pincérnek a bort. A gyerek limonádét kapott. A férfi mohón beleivott az italába, aztán sóhajtott.

Ez azt jelenti, hogy nincs titkod előttem?, nézte a gyerek.

Nem azt jelenti, mondta a férfi.

Mégis van titkod?

Igen, de nem azért, mert bármit is el akarok titkolni előled. Az ember a saját titkainak sem igazán a tudója. A saját titkunkat nem mi mondjuk el. De vigasztaljon, fiam, hogy majd elbeszélik mások.

És amit az ember elmond, az már nem lehet titok?, a gyerek csalódott volt.

Elmondod, látod, mégis titok marad, mosolygott a férfi. Ilyen ez. Nem olyan bonyolult.

A gyerek hallgatott.

Az apja fizetett, a gyerek bámulta, hogyan csilingelnek az asztalon az érmék. Jó volt a friss levegőn. Tovább sétáltak a Tisza felé. Néhány görbe utcán haladtak végig, a gyerek az apró ablakokon is belátott. Hamar a parton álltak, melynek élete az uralkodói pár elutazása után visszatért a normális kerékvágásba. Mögöttük a Búza piac duruzsolt, jobbra a Boszorkányok szigete nyúlt, balra a fekete vasúti híd nyújtózott át a túlpartra, kissé északabbra a vár komor, mégis világos tömbje terpeszkedett. A Tisza csillogott, szürke volt. A part nyüzsgött, élt. A hajóácsok káromkodtak, a szamaras vízhordók szitkozódtak, a halászok egymás anyját emlegetve nógatták a társaikat. Fiatal katonák bámészkodtak a ladikok mellett, versenyt köpködtek, olykor fölnyerítettek. A part egyetlen nap alatt lett olyan koszos és elhanyagolt, mint volt az uralkodói látogatás előtt, könnyedén és magától értetődően lett ilyen, ez volt a természetes állapota.

A férfi keze a fiú vállára tévedt, beszélni kezdett.

Jársz majd szerte a világban, ha szerencséd lesz. És így lesz, ebben nem kételkedem. S emlékszel majd városokra, emberekre és otthonokra, hol meleg ételt, jó szót kaptál. De az emlékeidet soha nem te hívod. Jönnek kéretlenül, rád törnek, segítenek, könnyedet kérik, és majd nem érted, miért ez vagy az a kép akar tőled valamit. Nem lesz hatalmad az emlékeid fölöttük, ha folyvást beszélsz róluk, akkor sem. Majd talán rájössz, az emlék éppoly haszontalanság, mint a pénz. Az emlékekkel ne törődj.

Mivel törődjek akkor?, kérdezte bizonytalanul a fiú.

Csak az a hely fontos, és csak az az élet ér valamit, ahová te hívatsz vendégeket, bólintott a férfi.

A fiú nézte az apja szórakozott arcát, aztán hirtelen megrezzent.

Rántott a férfi karján.
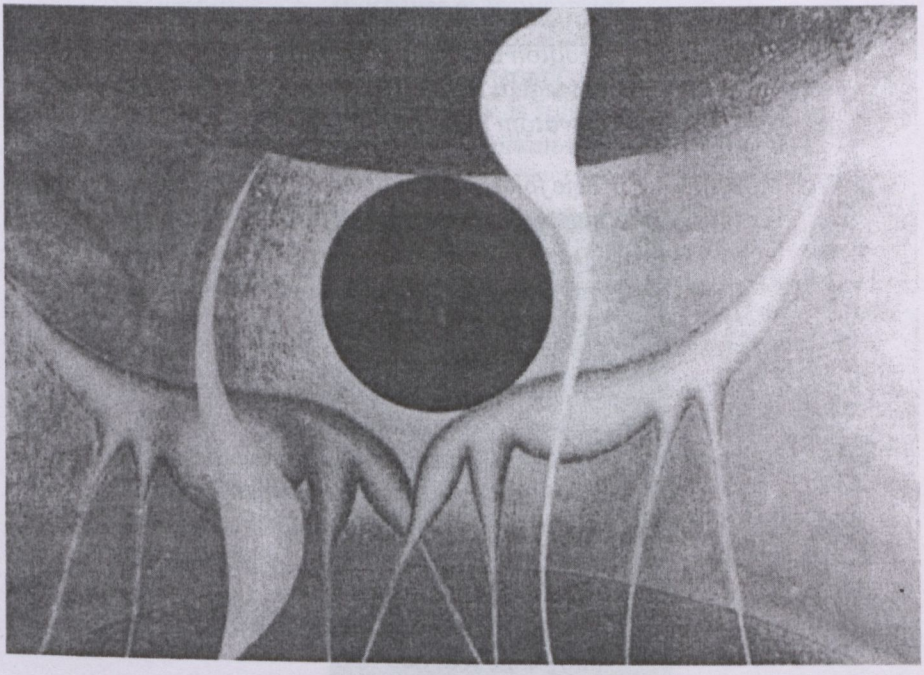
Néhány méterre tőlük Kócmadonna állt, sárga haját darazsak dongták, vékony testét átütötte a fény. Énekelt halkan, s félrebillent fejjel, figyelmesen, mintha a saját álmára csodálkozna, nézte őket.